

תורת הקורא

הערות ודיוקים, הלכות ומנהגים, פרפראות וחידושים, דיונים ובידורים, הקשורים בקריאת פרשת השבוע והמסתעף

גליון מס' 130

פרשת בא

ה"א תשע"ו

גליון זה יו"ל ע"י מערכת טעמי תורה.

תודה לכל העוזרים והמסייעים שגליון זה יראה אור.

© כל הזכויות שמורות, ניתן לצלם ולהדפיס כמות שהוא ללא שינוי.

הערות, הארות, ביקורת, שאלות, רעיונות, וכן תרומות להשתתפות בהוצאת הגליונות, יתקבלו בברכה במערכת. כמו"כ אפשר לשלוח בקשה לקבלת הגליונות במייל. תמייל: tameytora@gmail.com פקס: 153775150494

שָׁלַח - הָיִינוּ בַּפֶּתַח, וְהַלֵּמָּה בְּדָגֶשׁ, וְהוּא לְשׁוֹן צִיּוּי שֶׁל גִּירוּשׁ. וְהַקּוּרָא שָׁלַח בְּקִמְץ וּרְפָה, מִשְׁנָה מִשְׁמַעוֹת לְלִשׁוֹן שְׁלִיחוֹת בַּעֲבֵרָה. וְכֵן הוּא לְהֵלֵךְ.

שָׁלַח - הָיִינוּ בַּפֶּתַח, וְהַלֵּמָּה בְּדָגֶשׁ, וְהוּא לְשׁוֹן צִיּוּי שֶׁל גִּירוּשׁ. וְהַקּוּרָא שָׁלַח בְּקִמְץ וּרְפָה, מִשְׁנָה מִשְׁמַעוֹת לְלִשׁוֹן שְׁלִיחוֹת בַּעֲבֵרָה. וְכֵן הוּא לְהֵלֵךְ.

י' ד': הִנְנִי - יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהֵנוּ הָרֵאשׁוֹנָה בְּשׁוּאָה נָע, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהִיא בְּשׁוּאָה נָח.

י' ה': אֶת־עֵינַי - יֵשׁ לְהַקְפִּיד עַל הַגִּיָּה נְכוֹנָה שֶׁל הָעֵינַי, שֶׁלֹּא יִשְׁמַע שְׁקוּרָא אֵין בְּאֵלֶּיָּהּ. וְכֵן הוּא לְהֵלֵךְ.

אֶת־כָּל־הָעֵץ - יֵשׁ לְהַקְפִּיד לִנְגֹן אֶת הַטַּעַם כְּרֹאוֹי בַּמִּקֵּץ, וְלֹא לְהַשְׁמִיט אֶת הַמִּקֵּץ וּלְהַטְעִים אֶת־כָּל־הָעֵץ.

י' ו': בְּתִיָּדָה, וּבְתִיָּדָה, וּבְתִיָּדָה - הִתִּי"ו בְּדָגֶשׁ קָל, וְלֹא בְּדָגֶשׁ חֶזֶק. וְכֵן הוּא לְהֵלֵךְ. וְכֵן הוּא לְהֵלֵךְ בְּתִיבוֹת הַבְּתִיָּמִים. מְבַתִּיכֶם. בְּבַתִּיכֶם. בְּבַתִּיכֶם. בְּבַתִּיכֶם.

וּבְתִיָּדָה כָּל־מִצְרַיִם - יֵשׁ לְהַקְפִּיד לִנְגֹן אֶת הַטַּעַם בַּמִּקְוָם הַנִּכּוֹן, וְלֹא לְהַטְעִים וּבְתִיָּדָה מִצְרַיִם.

עַל־הָאֲדָמָה - יֵשׁ לְהַקְפִּיד לִנְגֹן אֶת הַטַּעַם כְּרֹאוֹי בַּמִּקֵּץ, וְלֹא לְהַשְׁמִיט אֶת הַמִּקֵּץ וּלְהַטְעִים עַל־הָאֲדָמָה.

י' ז': עַד־מָתַי יִהְיֶה - בַּפֶּשֶׁט קִדְמָה.

יִהְיֶה - יֵשׁ לְבַטֵּא אֶת הַה"א בְּשׁוּאָה נָח. וְלֹא לְהַבְלִיעָה וּלְקוּרָא יִיָּה, אוֹ לְקוּרָא יִיָּה בְּחִירִיק הַה"א. וְכֵן הוּא לְהֵלֵךְ. וְכֵן הוּא לְהֵלֵךְ בְּתִיבוֹת: נְהִיָּתָה. מְהִיָּתָה. לְהִתְמַהֵמָה. תְּהִיָּה.

דיוקים ודקדוקים

י' א': אֶל־פְּרָעָה - הָרִי"ש בְּשׁוּאָה נָח, וְיֵשׁ לְהַזְהֵר שֶׁלֹּא לְהַבְלִיעַ אֶת הָעֵינַי שֶׁאֲחֵרִיָּה וּלְקוּרָא פְּרָה. וְכֵן בְּכָל מָקוֹם בּוֹ מִנּוּקָד שׁוּאָה נָח לִפְנֵי אוֹת גְּרוֹנִית, יֵשׁ לְהַזְהֵר שֶׁלֹּא תְּבַלַּע הָאוֹת הַגְּרוֹנִיתָה. וְלֵהֲלֹךְ רִשְׁיַמַּת הַמִּילִים בַּפְּרָשָׁה שִׁישׁ לְהַזְהֵר בְּהֵן בּוֹזָה: הִתְעַלְלָתִי. לְרֹאשׁ. הִנְשֵׁאֲרָתָה. בְּנִשְׁרִינוֹ. הִשְׁאִיר. וּבְנִשְׁבָּה. וּלְאֶהְרֹן. וְנִשְׁאָר. וְיִהְיֶה. וְנִשְׁאָלוֹ. וְנִשְׁעִי. כִּסְאוֹ. יִמְעֹט. שְׂבָעָתָה. צְבָאוֹתֶיכֶם. וּבְאֶזְרָח. מִשְׁאֲרָתָם. וְנִשְׁאָלוֹ. וְנִשְׁאָלוֹ. וְנִשְׁעִי. צְבָאוֹת. צְבָאוֹתָם. וְנִשְׁאָלוֹ. הַכְּבִדָתִי - הַדְלִי"ת בְּשׁוּאָה נָח, וְלֹא בְּשׁוּאָה נָע, לְמִירוֹת הַקּוּשִׁי. וְיֵשׁ לְהַזְהֵר שֶׁלֹּא לְהַבְלִיעָה בְּתִי"ו שִׁישְׁמַע כְּאִילוֹ קִרָּא הַכְּבִדָתִי. אוֹ לְחַלֵּק אֶת הַתִּיבָה לְשֵׁתִי תִיבוֹת וּלְקוּרָא הַכְּבִדָתִי. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְקוּרָא בְּשׁוּאָה נָח בְּלִי לְהַבְלִיעַ אֶת הַדְלִי"ת אוֹ לְחַלֵּק לְשֵׁתִי תִיבוֹת, עֲדִיף לְקוּרָא בְּשׁוּאָה נָע. וְכֵן הוּא לְהֵלֵךְ י"ג ה': וְעַבְדָּתָה. וְלֵהֲלֹךְ י"ג ח': וְהַגְדָּתָה.

י' ב': וְאֶת־אֲחֵתִי - יֵשׁ לְהַזְהֵר שֶׁלֹּא לְהַבְלִיעַ אֶת הָאֵלֶּיךָ וּלְקוּרָא וְאֶת־אֲחֵתִי.

וְיִדְעָתֶם - הָעֵינַי בְּשׁוּאָה נָח, וְאֵין לְהַבְלִיעָה וּלְקוּרָא וְיִדְעָתֶם, אוֹ לְקוּרָא וְיִדְעָתֶם בַּפֶּתַח הָעֵינַי. וְכֵן הוּא לְהֵלֵךְ י"ז: וְהַעֲתִירוּ. וְלֵהֲלֹךְ י"ח: וְנִשְׁעִי. וְלֵהֲלֹךְ י"ב כ"ב: וְהַעֲתִירוּ.

י' ג': אֶל־פְּרָעָה - יֵשׁ לְהַקְפִּיד לִנְגֹן אֶת הַטַּעַם כְּרֹאוֹי בַּמִּקֵּץ, וְלֹא לְהַשְׁמִיט אֶת הַמִּקֵּץ וּלְהַטְעִים אֶל־פְּרָעָה.

ה' כתבו המדקדקים (עין רש"ם בראשית י"ט י"ג, ל"ח י"ז, מ"ה כ"ה, אבן עזרא בראשית ג' כ"ג) שבלשון שילוח יש משקל קל וכבד. הקל הוא לשון שליחות, והכבד הוא לשון שילוח וגירוש.

י' משום כלל הדומות. וענין זה מבואר בגליון פרשת נח תשע"ו הערה ב'.

י' כתב בשו"ע (או"ח סימן ג' סעיף י"ב) שאין למנות כשליח ציבור מי שקורא אות אל"ף כאות עי"ן או אות עי"ן כאות אל"ף.

ובמשנה ברורה שם (סקל"ז) הביא את דברי האחרונים, שכתבו שבמקום שכולם מדברים כך מותר.

אך אע"פ שבמקום שכולם קוראים כך מותר להעלותו כש"ץ כיון שכך רגילים באותו מקום, מ"מ לכתחילה ודאי ראוי ונכון להדר לקרוא כהוגן בהגייה הנכונה.

וכתב בערוך השולחן (סימן ג' סעיף י"ה, סימן ס"א סעיף ח'), שאע"פ שבמדינותינו אין בקיאים בחילוק שבין אל"ף לעי"ן, בכל זאת בקריאת שמע יש לדקדק להפרישם זה מזה, וכתב עוד (סימן ס"ב סעיף ב') שהמדקדק במצוות יראה לדקדק בזה הרבה בכל התורה, ושכרו גדול כשמדקדק בזה.

וכל זה במקום שלא משתנה המשמעות, אך במקום שאם קורא שלא כראוי משתנה המשמעות, ראוי מאד להקפיד ולדקדק להגות כראוי.

י' ענין זה מבואר בגליון פרשת מקץ תשע"ו הערה ט"ו.

ט' והוא נהגה כמו מפיך ה"א שבסוף תיבה, כגון בתיבות: 'עֲמָה', 'אֲתָה', וכדומה.

א' מחמת קלות האות הגרונית במבטא, כאשר יש לפנייה אות המנוקדת בשווא נח, יש נטיה להשמיט את האות הגרונית מהמבטא, ולנקד את האות שלפניה בניקוד שלה במקום בשווא נח (כגון: מלך במקום מלֹאֵךְ, שמוֹן במקום שְׁמֹנוֹ, וְיָנֵג במקום וְיִנְהֵג).

וזה מצוי פעמים רבות, וצריך זהירות רבה מאד ע"מ לא להיכשל בזה. וכבר הזהיר על זה ביסוד ושורש העבודה (שער שלישי פרק שני), והאריך שם להראות לעין כל את גודל קלקולי התיבות וחסרון האותיות במי שאינו נוהר לקרוא כראוי. וציין לדבריו בבאור הלכה (סימן ס"א, ד"ה ידגש).

ב' ולא יתכן כלל שיבוא כאן שווא נע, שהרי אין שווא נע בא לפני דגש. וכל הטעם שהת"י"ו דגושה, משום שלפניה שווא נח.

ג' הגיית הדלי"ת הרפה דומה להגיית האות זי"ן, ואין כל קושי להגותה בשווא נח לפני האות תי"ו, אך כיון שאצל האשכנזים והספרדים נשתכחה הגיית הדלי"ת הרפה, והוגים כל דלי"ת כמו הדלי"ת הדגושה בדגש קל, נוצר קושי להגותה לפני האות תי"ו (וראה מש"כ בזה בשו"ת פאת שדך ח"ב סוף סימן כ"ה).

ד' לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא ידגישו את האות, אע"פ שעשו שלא כדיון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת גם ללא הדגש ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י דגשות ורפיון האות, אם לא ידגישו יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

י' ט': כִּי חֲגִיגָה - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים כִּי־חֲגִיגָה.

י' י': יְהִי כֵן יִי עִמָּכֶם - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים יְהִי כֵן יִי עִמָּכֶם.

ךָעָה - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא רָעָה באל"ף*.

י' י"א: וַיִּגְרַשׁ - הטעם מלעיל בגימ"ל.

מָאָת - יש להזהר שלא להבליע את האל"ף וישמע שקרא מַת. וכן הוא להלן.

י' י"ב: וַיַּעַל - הוי"ו בשווא נע. ואין לקרוא וַיַּעַל בפתח.

וַיֹּאכַל - הוי"ו בשווא נע. ואין לקרוא וַיֹּאכַל בפתח.

י' י"ד: לֹא־הָיָה - הטעם מלעיל בה"א'.

לֹא יִהְיֶה־כֵּן - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים לֹא־יִהְיֶה־כֵּן.

י' ט"ז: וַלֹּא־הָיָה - הוי"ו במתג, והלמ"ד בשווא נח*.

י' י"ז: וַעֲתָה - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא וַאֲתָה באל"ף*.

ךָק אֶת־הַמִּנֹּת הַזֶּה - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים כָּק אֶת־הַמִּנֹּת הַזֶּה.

י' כ"א: וְהָיָה - הטעם מלעיל בוי"ו*.

י' כ"ג: לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו שְׁלֹשָׁת יָמִים - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיבת 'מִתַּחַתָּיו', שהוא ניגון מפסיק יותר מהרביעי שבתיבת 'אֶת אָחִיו', שאם לא יטעים כראוי ישמע שרק לא קמו אִישׁ מִתַּחַתָּיו שְׁלֹשָׁת יָמִים, ולא מפורש כמה ימים לא ראו אִישׁ אֶת אָחִיו, בעוד שפירושו שגם לא ראו אִישׁ אֶת אָחִיו וגם לא קמו אִישׁ מִתַּחַתָּיו במשך שְׁלֹשָׁת יָמִים*.

וְלִכְלֹכ־בָּנָי - הוי"ו במתג, והלמ"ד בשווא נח*.

הָיָה - הטעם מלעיל בה"א*.

לְשַׁלְּחֵם - הלמ"ד בדגש, והשווא נע.

י' כ"ח: הַשְּׁמֶר לָךְ - הטעם מלעיל בשי"ן, והמ"ם בסגול. ויתכן שאם קרא הַשְּׁמֶר מלרע נחשב לשינוי משמעות*.

י"א ז': לֹא יִחַרְץ־לָלֵב - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים לֹא־יִחַרְץ־לָלֵב.

וַעֲד־בָּהֶמָּה - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וַעֲד בָּהֶמָּה.

י"א ח': וְאֶחָד־יָבִין אֶצְאָ - יש להקפיד להפריד בין הדבקים, שלא ישמע שקורא וְאֶחָד־יָבִין כֵּן נֶצָא*.

בְּחָרִי־אָף - יש אומרים שהבי"ת בקמץ קטן^{טו}, ויש אומרים

הטעם מלעיל משום שתיבת 'לָךְ' כתובה אחר תיבת 'הַשְּׁמֶר', ולכן הטעם נסוג אחור (ואכן כך כתב המלבי"ם בישעיה שם).

אך באמת לא יתכן לומר כן, שאע"פ שברוב המקומות אכן כתוב הצירוף 'הַשְּׁמֶר לָךְ', וזוהו אפשר לומר שהטעם נסוג אחור, תיבת 'השמר' מוטעמת מלעיל גם במקומות בהם לא יתכן שהטעם נסוג אחור (כגון: הַשְּׁמֶר מִפְּנֵי (שמות כ"ג כ"א), הַשְּׁמֶר מִקֶּבֶר (מלכים ב' י' ט'), שלא יתכן נסוג אחור משום שהתיבה שאחריה אינה מוטעמת בראשה), ומוכח שמשפט תיבת 'השמר' להיות מוטעמת מלעיל.

ובפירושו תיבת 'השמר' שבישעיה המוטעמת מלרע, נחלקו המפרשים, רבינו סעדיה גאון פירש שהוא מלשון שמירה, כשאר 'השמר' שבמקרא, אך דונש בתשובותיו לרס"ג (תשובה קכ"א) השיג עליו, שאיך יאמר 'אל תירא' אחר שאמר 'השמר', והוא כמו לומר 'תירא' ואח"כ 'אל תירא', ולכן כתב שהוא מלשון שמרים, כלומר שקוט על שמריך, והראיה, שהמילה מוטעמת מלרע שלא כדרך המקרא.

והאבן עזרא בשפת יתר (סימן צ"א) כתב על דברי דונש שזוהו שהמילה מלרע אין להוכיח שפירושה שונה, כי מנהג הנפעל להיות פעם מלעיל ופעם מלרע, ואין משפט לשון הקודש לעשות הפרש בטעמים אלא בשמות, ודברי דונש רחוקים מאד, עכ"ל. אך בפירושו (בראשית כ"ד י') כתב וז"ל: כל 'השמר' מלעיל מלשון שמירה, ואשר מלרע לשון שמרים, כמו 'הַשְּׁמֶר וְהַשְּׁקֵט' כטעם 'שֶׁקֶט הוא אֶל שְׁמֵרָיו' (דמיה מ"ח י"א), עכ"ל. ונראה שחזר בו ממה שכתב בשפת יתר. ורד"ק (ישעיה ז' ד') שרשים שרש שמר) פירש ג"כ כדונש שמלרע הוא לשון שמרים, אך הביא שרש"ג פירש שהוא לשון שמירה, וכן תרגם יונתן, שהלא בכל מקום תרגם 'אסתמר', ולא חילק בין מלעיל למלרע.

והעולה מכל זה, שהקורא 'השמר' מלרע במקום מלעיל, לדונש רד"ק ואב"ע בפירושו יש בזה שינוי משמעות, ולרס"ג ואב"ע בשפת יתר אין בזה שינוי משמעות, וכן נראה מתרגום יונתן.

^{טו} הכלל הוא שאותיות השימוש ב' ו' כ' ל' שאינן מיודעות מנוקדות בשווא, כגון: 'ברוח', 'ורוח', 'פרוח', 'לחשך' (למעט וי"ו השימוש לפני אותיות בומ"פ שמנוקדת בשווא, כגון: 'ובגמיון', 'ופרעה').

וכאשר המילה מתחילה בשווא נע, או בשווא מורכב שדינו כשווא נע, ישתנה ניקוד אות השימוש משום שאין מילה יכולה לפתוח בשני שוואים. והכלל הוא שלפני שווא פשוט ינוקדו אותיות בכ"ל בחיריק ואות וי"ו בשווא, כגון: 'בִּשְׁנִי', 'וְשְׁנִי', 'כְּשְׁנִי', 'לְשְׁנִי'.

ולפני שווא מורכב, אות השימוש תנוקד כניקוד הבא עם השווא שאחריה,

וגם כאן באמצע תיבה הוא נקרא מפיק ה"א. ויש הטועים לחשוב ש'מפיק' הוא דוקא הנקודה הבאה באות ה"א שבסוף תיבה, אך באמת 'מפיק' פירושו מוציא, דהיינו שהה"א נשמעת ונהגית בשווא נח, אף אם היא באה באמצע תיבה, ולא כמו בתיבה 'פְּדָהצור' (במדבר א' י') וכדו', ששם הה"א אינה נהגית כלל.

והטעם לכך שנקודת המפיק באה רק בסוף תיבה, משום שבאמצע תיבה (כגון בתיבת יִתְהַיָּה), ע"י שהאות מנוקדת בשווא יודעים שהיא נקראת, ולכן אין צורך בנקודת המפיק. ובסוף התיבה לא רצו לנקד בשווא, מפני שיש תיבות המנוקדות בסופן בפתח גנובה ובמפיק יחד, כגון: גִּבְרָה, יִצְהָר, ואם היו מנקדים בשווא ולא בנקודת המפיק, היה צורך לנקד בניקוד כפול, גם בפתח וגם בשווא, וממילא היות שלא ניתן לנקד אות אחת בשני ניקודים שונים, המירו את סימון המפיק שבסוף תיבה משווא לנקודה בתוך האות.

ויש לציין, שישנם כ"י בהם כאשר יש חשש לבליעת הה"א בשגגה באמצע תיבה, מוסיפים את נקודת המפיק אף באמצע תיבה, ואע"פ שהיא מנוקדת גם בשווא, וכגון בכ"י ליניגרד שמנוקד: בְּהֶשְׁמָה (ויקרא כ"ז מ"ג), פְּדָהָאֵל (במדבר ל"ד כ"ח), יִתְהַדְּפָנוּ (שם ל"ה ב'). וכן בכ"י ששון 507 מנוקד פְּדָהָאֵל. וכן כתב באור תורה שבספרים ספרדיים מנוקד בְּהֶשְׁמָה עם נקודת המפיק בה"א, והביא דבריו בקסת הסופר ח"ב.

* משום נסוג אחור. וענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ג'.

** ענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ח'.

י"ב רש"י מבאר ע"פ המדרש שהיו ימי חשך, שלשה ימי חשך ראשונים היו של אפילה בלבד, ושלשה אחרונים חשך שלא קמו אִישׁ מִתַּחַתָּיו, והפסוקים נקראים כך: ויהי חשך אפילה בכל ארץ מצרים שלשת ימים לא ראו אִישׁ את אָחִיו, וקאי על שלושת הימים הראשונים, ולא קמו אִישׁ מִתַּחַתָּיו שלשת ימים, וקאי על שלושת הימים האחרונים. אך ע"פ פשוטו של מקרא, וכמו שפירשו טעמי המקרא, היו שלשה ימי חשך בלבד, שהרי לא ראו ולא קמו שניהם מתייחסים לאותם שלושת ימים.

י"ג ענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה י"ד.

י"ד כל תיבת 'השמר' שבמקרא מוטעמת מלעיל והמ"ם בסגול, פרט לפעם אחת שמוטעמת מלרע והמ"ם בצירי (בישעיה ז' ד': הַשְּׁמֶר וְהַשְּׁקֵט אֶל־תִּירָא). וניתן היה לומר שמשפט התיבה להיות מוטעמת בכל מקום מלרע, אלא שבשאר המקומות

ס"י סט"ז, א"ב א"ג א"ו א"ח א"י. ~ ובדפוסים: רו"ה, גינצבורג^כ, קסטו, קורן, ברויאר. ~ וכן נמסר בספר החילופים בשם בן אשר ובן נפתלי^{כט}. ~ וכן הוא בעין הקורא.

בקדמא – בכתבי היד: ס"ה ס"ח ס"ט ס"י ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה, א"א א"ד א"ה א"ז א"ט. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס.

י"א ו': **וְהִיתָה** / **וְהִיתָה**

הה"א במרכא – בדפוס: ברויאר. ~ וכן נכון לפי כללי הטעמים^ל.

הה"א במתג – בדפוסים: מק"ג, רא"פ, רו"ה, לטריס, גינצבורג, קסטו, קורן.

י"ב ה': **שֶׁה תָּמִים** / **שֶׁה תָּמִים**

במרכא – בכתבי היד: ט"א ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ז, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח ס"ט ס"י ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רו"ה, לטריס, גינצבורג, קסטו, קורן, ברויאר. ~ וכן מוכח מהמסורה^{לא}. ~ וכן הוא בעין הקורא.

בדרגא – בכתב יד: ס"ז. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ.

י"ב ז': **וְהִתְנָה** / **וְהִתְנָה**

הה"א במרכא – בדפוס: ברויאר. ~ וכן נכון לפי כללי הטעמים^ל.

הה"א במתג – בדפוסים: מק"ג, רא"פ, רו"ה, לטריס, גינצבורג, קסטו, קורן.

כח ובגליון ציין שיש נוסח אחר שלבן אשר מוטעם לְכוּ נָא בקדמא.

כט כן הוא בספר החילופים מישאל. ובלישנא אחרינא שבספר המסורה (עמ' תקע"ד). אך בנוסח הראשון שבספר המסורה הוא חילוף בין בן אשר לבן נפתלי, שבו אשר מטעים לְכוּ נָא במקף, ובן נפתלי מטעים לְכוּ נָא בקדמא.

ל ע"פ כללי הטעמים, כאשר בא תביר ללא טעם משרת לפניו, ויש עמו בתיבתו מקום הראוי למתג, ובין מקום המתג לתביר יש שווא בלבד, יבוא מרכא במקום הראוי למתג (כלל זה מובא בדקדוקי הטעמים, סעיף 20. רבינו תם, שיר אלוקים י' מגן על כללי הטעמים. דר"ק, עט סופר ל"א ע"ב. טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם, פרק לדבר על י"ב טעם, שער התביר. ר' משה הנקד, דרכי הנקוד והנגינות, שער הנגינות, טעם תביר. ובעוד מודקדקים).

ובכתבי היד אכן מוטעם במקומות אלו במרכא, כראוי ע"פ כללי הטעמים, אך מחמת שבכתבי היד יש דמיון רב בין מרכא למתג וההבדל ביניהם כמעט ואינו מורגש, טעו מדפיסים רבים והדפיסו במתג במקום במרכא (ובדפוסים ההבדל ביניהם ניכר, שמתג הוא קו ישר, ומרכא הוא קו מעוגל נוטה לשמאל).

ורו"ה הביא כלל זה בספרו משפטי הטעמים (דף כ"ו ע"ב), אך למרות זאת בחומשים שהדפיס הטעים בדרך כלל במתג ולא במרכא, כמקובל בדפוסים שלפניו.

לענין מעשה, כיון שכלל זה ברור ומוסכם, ואף בכתבי היד הטעמים כן, ומקור ההטעמה במתג בטעות בלבד, אין ספק שיש להטעים במרכא ולא במתג. ואכן בתנ"ך ברויאר הדפיס בכל מקומות אלו במרכא ולא במתג.

לא אלו הם כללי משרתי התביר: כאשר יש שתי הברות או יותר בין ההברה המוטעמת במשרת התביר, להברה המוטעמת בתביר, המשרת יהיה דרגא (כגון: וַיִּקְרָא אֹתָם), וכאשר יש ביניהם פחות משתי הברות, המשרת יהיה מרכא (כגון: וַיִּתֵּן אֹתָם), ושוא נע נחשב כהברה לענין זה (כגון: וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁמוֹ).

ולכלל זה יש כמה יוצאים מן הכלל שנמנו במסורה (במק"ג פרשת משפטים, ובדקדוקי הטעמים (סעיף 19), ובספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם, ובדרכי הנקוד והנגינות לר' משה הנקד (שער הנגינות, טעם תביר), ובספר עט סופר לר"ק (דף ל' ע"ב), ובשאר ספרי הראשונים העוסקים בכללי הטעמים) שבהם המשרת מוטעם בדרגא אע"פ שיש רק הברה אחת בין המשרת לתביר. ובפסוקנו יש רק הברה אחת בין המשרת לתביר, וכיון שפסוק זה אינו נמנה במסורה בין היוצאים מן הכלל, מוכח שמוטעם כאן 'שֶׁה תָּמִים' במרכא ולא 'שֶׁה תָּמִים' בדרגא.

ורד"ק בהביאו כלל זה (עט סופר ל' ע"ב) הביא כמה דוגמאות שבהם המשרת הוא מרכא כיון שאין ביניהם שתי הברות, וביניהם אף הביא להדיא את הפסוק 'שֶׁה תָּמִים' שבו מוטעם במרכא כיון שאין שתי הברות בין המשרת לתביר.

אך בעקבות שבמק"ג הודפס כאן 'שֶׁה תָּמִים' בדרגא, והמסורה במק"ג (שמות כ"ב ל"ה) המונה את היוצאים מן הכלל אינה מתוקנת וצריכה הגהה (שהיא סותרת מסורת אחרת, כגון במק"ג ויקרא י"א י"ב), היו שהגיהו והוסיפו למסורה זו גם את הפסוק 'שֶׁה תָּמִים' בו מוטעם בדרגא, ע"פ ההטעמה במק"ג, כן הוסיף רו"ה (שערי זמרה שער ד' פתח ח') והמבין חידות (שמות כ"ב ל"ה), ואהל משה (שער הטעמים אות ר"ע), ובעקבותיהם נקט כך גם רש"ד בתיקון סופרים. וממילא נפוץ נוסח הדרגא כאן בדפוסים רבים.

י"ב ט"ו: **שָׁאֵר** / **שָׁאֵר**

השי"ן דגושה – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו, ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"י ס"יא ס"יד סט"ז ס"ח, א"ג א"ה א"י. ~ ובדפוסים: רו"ה, גינצבורג^כ, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא^{לב}.

השי"ן רפה – בכתבי היד: ט"א ט"ז, ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"ב ס"ג, א"א א"ז א"ז א"ט. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, קסטו.

י"ב כ"ב: **בְּדָם אֲשֶׁר־בְּסָף** / **בְּדָם אֲשֶׁר־בְּסָף**

הסמ"ד בפתח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ה ט"ז, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח ס"ט ס"י ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ז א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רו"ה, גינצבורג, קסטו, קורן, ברויאר. ~ וכן מוכח מהמסורה^{לא}.

הסמ"ד בקמץ – בכתבי היד: ס"ב סט"ז, א"א א"ג א"ה א"ט. ~ ובדפוס: לטריס.

י"ב ל"ז: **לָבֵד** / **לָבֵד**

הבי"ת בפתח – בכתבי היד: ט"א ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ז, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח ס"ט ס"י ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רו"ה, לטריס, גינצבורג, קסטו, קורן, ברויאר.

הבי"ת בקמץ – בכתב יד: ס"ז. ~ וכן כתבו במכלל יופי ובמנחת כליל^ל.

אך באמת אין מקור נאמן כלל להטעמה זו, וההטעמה במק"ג בדרגא היא כנראה פרי שיבוש ואין לה זכר משמעותי בכתבי היד, ופסוק זה אכן אינו מוזכר בקדמונים שהביאו את היוצאים מן הכלל, וכבר כתב רו"ה (שום שכל בראשית י"ב כ', ושם י"ח י"ח) שטעה רו"ה בזה שכלל את הפסוק 'שֶׁה תָּמִים' בין היוצאים מן הכלל המוטעמים בדרגא.

לב ובגליון ציין שבספר יריחו מנוקד 'שָׁאֵר' בשי"ן דגושה.

לב בעין הקורא כתב שהשי"ן דגושה בכל ספרי ספרד, וכן 'קומו סְעוּ', 'קומו צֵאוּ'.

וכתב שם רו"ה, שהטעם לזה הוא משום שאותיות השריקה (זסצר"ש) מבליעות את השווא, ובפרט כשאחריהן באה אות גרנית, ולכן הן דגושות כדי להבהיר היטב.

לד וכתב ייבין (כתר אר"צ ניקודו וטעמיו עמ' 57) על עדות זו, שמסתבר יותר שבכתר ארם צובה השי"ן בתיבת 'שָׁאֵר' היתה דגושה, אלא שדגש זה לא היה ניכר כראוי, שהלא בשאר כתבי היד הטברנים השי"ן דגושה. ואכן בתנ"ך ברויאר הדפיס 'שָׁאֵר' בשי"ן דגושה ע"פ כתבי היד הקרובים לכתר.

לה בספר המסורה הקדום אכלה ואכלה (סעיף 21) מובאת רשימת מסורה של מילים המנוקדות רק פעם אחת במקרא בקמץ, וביניהם נמנית תיבת 'בְּסָף' בפסוק 'וַיִּלְקַחְתֶּם אֲגָדָת וְגו'', תניינא דפסוק. כלומר שתיבת 'בס'ף' השניה בפסוק, היא היחידה במקרא המנוקדת בקמץ, ומוכח שתיבת 'בס'ף' הראשונה בפסוק מנוקדת בפתח.

עוד נמסר במסורה (הובאה ע"י רד"ק במכלל קפ"ב ע"ב, ובדקדוקי הטעמים סעיף 72, ובספר המסורה ח"ג עמ' 42), שכל תיבות 'ס'ף' 'הס'ף' 'בס'ף' מנוקדות לעולם בפתח, ואף באתנחתא וסוף פסוק (כגון: שופטים י"ט כ', מלכים ב' כ"ה י"ח, ירמיה ל"ה ד', ג"ב כ"ד, אסתר ו' ב'), פרט ל'מִן הַדָּם אֲשֶׁר בְּסָף' שהוא קמץ באתנחתא. וגם מזה מוכח שתיבת 'בס'ף' הראשונה בפסוק מנוקדת בפתח.

ונראה שמקור השיבוש לנקד כאן 'בְּדָם אֲשֶׁר בְּסָף' בקמץ, הגיע משיבוש בדברי המסורה במק"ג, שנמסר שם (בראשית מ"ב כ"ה) על ז' פסוקים בתורה בהם הטעם סגול גרם לפתח להפוך לקמץ, וכן נמסר שם (ויקרא ב' י"ג) על כ"ב פסוקים במקרא כולו בהם הטעם סגול גרם לפתח להפוך לקמץ, ובין ז' הפסוקים בתורה נמנה הפסוק 'מִן הַדָּם אֲשֶׁר בְּסָף', ולכן היו שניקדו בפסוקנו 'בְּדָם אֲשֶׁר בְּסָף' בקמץ בעקבות דברי מסורה זו.

אך באמת יש שיבוש בדברי מסורה זו, והראיה, שבמסורה המונה את כ"ב הפסוקים במקרא כולו בהם הטעם סגול גרם לפתח להפוך לקמץ לא נמנה פסוק זה. ואכן כבר כתבו בתיקון סופרים ובמנוגות שלמה ובמסורת הקריאה שיש להגיה ולמחוק פסוק זה מן המסורה, ובפסוק זה אכן מנוקד 'בְּדָם אֲשֶׁר בְּסָף' בפתח.

לז במכלל יופי הוכיח שהבי"ת בקמץ מהמסורה (מק"ג שמות כ"ו ט'. הובאה ע"י רד"ק במכלל קפ"ג ע"א, ובדקדוקי הטעמים סעיף 72) המוסרת שכל תיבת 'לבד' בספר שמות ותרי

י"ב מ"א: יצאו / יצאו

הה"א במרכא – בדפוס: ברויאר. ~ וכן נכון לפי כללי הטעמים*.

הה"א במתג – בדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן.

י"ב מ"ו: לא תשברו / (לא תשברו)

במרכא – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז ס"ח ס"י ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז, א"א א"ב א"ד א"ה א"ו א"ח א"ט א". ~ ובדפוסים: רא"פ, רוו"ה, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב אור תורה.

במקף – בכתבי היד: ס"ה ס"ט ס"י ס"ג ס"ז, א"ג א"ז. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, גינצבורג.

דמשכנא קמין, וכן נמסר במק"ג במקום אחר (שופטים ד' ה') שכל לבד דמשכנא ודמספד דתרי עשר קמצין, וזהו נוסח המסורה הנכון. וממילא אין הוכחה מהמסורה שכאן מנוקד בקמץ, משום שהמסורה לא עסקה בכל תיבות 'לבד' שבספר שמות, אלא רק באלו שבפרשת המשכן.

עשר מנוקדת בקמץ, ובשאר התנ"ך מנוקדת בפתח (כשאינה מוטעמת באתנחתא או בסוף פסוק), חוץ ממקום אחד שהיא מנוקדת בקמץ. ומשמע ממסורה זו שגם כאן מנוקד 'לָבֶד' בקמץ. ובמנחת כליל הביא את דבריו, ובעקבותיהם נמשכו כמה דפוסים והדפיסו 'לָבֶד' בקמץ. אך כבר כתב רוו"ה על דבריו שבעין הקורא (בפרשת תרומה) כתב 'כל לבד